

Vilnius,
1968 02 18

Mielas draugas Jonuk!

Nors Jūs dar Vilniuje, šovė man patrakusi mintis į galvą Jums parašyti, nes vis vien neišdrįščiau Jums pasakyti. Pirmąkart gyvenime būsiu nachališka kaip Skliutauskas ar Kanovičius¹ – ak, Pone Dieve, kaip man neišeina ta autoreklama – ir prašysiu kad p. Lida su Jūsų pagalba paskaitytų „Tris negražias karalaites“ iš to pjesyčių rinkinio, kur Jums nusiunčiau. Mat vakar Jūs sakėte, kad „Karalius Motiejukas I“ ilgai neateina iš Maskvos, be to, vargu, ar leis kas p. Lidai statyti du lenkiškus veikalus iš eilės, nes vis dėlto Korčakas – lenkų rašytojas². Aš lenkiuosi jo talentui ir biografijai, jis mokėjo rašyti kaip vaikas ir žūti kaip didvyris, bet jeigu liktų koks plyšelis mano karalaitėms, tikiu, kad p. Lida padarytų iš jų fejerverką. Gal ir pasisektų mudviem praspjauti Morkūno³ kūrybą? Prieš Skučaitę⁴ nė nedrįstu užsimoti... Tos karalaitės nebuvo skirtos lėlių teatrui⁵, tai Lukošius pripūtė man vabalų į galvą, kad jis statys jas savo lėlių teatre, jis padavė pareiškimą ministerijai, o ši, turėdama atliekamų pinigų 1964 m. pabaigoje, beregint sumokėjo man honorarą, skirtą lėlių teatro reikalams (apie 1000 rb.), aš jį seniai prašvilpiau ir... tapau priklausoma nuo Lukošiaus kaprizų. Ketvirtį metai jis persekioja mane, reikalaujamas vis prastesnių variantų pagal jo negirdėtas neregėtas „kosmogonines teorijas“. Jei aš būčiau sugebėjusi tą tūkstantėlį sukrapštyti, seniai būčiau spjovusi jam į barzdą ir išsipirkusi iš vergovės, bet dabar... Dantis sukandusi, aš turiu klausytis kvailiausių jo išvedžiojimų ir būti pri-rakinta prie jo girnų. Bet šis mano „išsivadavimo“ momentas neturi

¹ Rašytojai, dramaturgai Jokūbas Skliutauskas, Grigorijus Kanovičius.

² Januszo Korczako (1878–1942) knygą vaikams „Karalius Motiejukas Pirmasis“ („Król Maciuś Pierwszy“, 1922) lietuvių kalba (vertė Antanas Paraščiakas) 1963 m. išleido Vals-tybinė grožinės literatūros leidykla. Teatrui veikalą adaptavo Liobytė, spektaklį pagal jos teksto variantą Kauno dramos teatre 1969 m. pastatė Lidija Kutuzova.

³ Pranas Morkūnas (1900–1941) – poetas, vertėjas, dadaistas, imażinistas, apibūdina-mas kaip turinio ir formos avangardistas.

⁴ Ramutė Skučaitė (g. 1931) – poetė, parašė eilėraščių ir pjesių vaikams.

⁵ Turima omenyje Liobytės pjesė „Trys negražios karalaitės“, kurią 1968 m. Vilniaus lėlių teatre pastatė Balys Lukošius.

Jums rūpėti – dar ne vieni dantys atšips, kol mane suėš – iš gero Vilniaus molio esu krėsta. Aš ne dėl to bruku Jums tas tris negražias karalaites bent pasiskaityti. *Nota bene* – dabar joms nepalanki mėnulio fazė. Jūs apžavėtas Bulgakovu, ir aš antrąkart šiandien lenkiuosi. Aš nesiūlyčiau p. Lidai „Kupriuko muzikanto“¹, nes tai stilizuotas liaudiškumas (o gal pseudoliaudiškumas?), o karalaitės, kad ir paremtos mūsų folkloru, bet vis dėlto šiek tiek perkeltos į groteskinę mūsų dienų plotmę – manau, kad tas jai nesvetima. Antra, – televizija rodė „Karalaičių“ gabalą (50 minučių su seneliukais, Saule, Pabaisa (rež. Bratkauskas²) ir pasisekimas buvo man pačiai netikėtas – gauta 237 vaikų laišakai, nors lietuviai lėti rašyti ir reaguoti. Todėl drįstu tvirtinti, kad ši pasaka, kad ir ne aukšto literatūrinio skrydžio, yra sceniška. Trečia, – jai reikia tik 13 aktorių, o gal ir su 10 galima apsieiti, nors knygelėje jų sužymėta 17, mat Karalius gali vaidinti Seneliuką, Pabaisą, Ožį, Metraštininkas – taip pat, Šaltis – seneliuką ir Slibiną, 3 zukiukai gali būti žirgu ir Aušrine, ir t. t. Tačiau aš nieku būdu nenorėčiau tų nelemtų karalaičių Jums brukti, vien dėl to, kad Jonukas jautrus, graudus ir širdingas, o p. Lida, tikiuosi man palanki, nei dėl to, kad Liobytė Jus myli ir vaišina žąsimi. Mūsų santykiai nėra kiek nepasikeis, jeigu tos karalaitės nekris Jums į akis, nes, kaip mūsų liaudis sako, varu bučiuojamas smirdi, o mūsų abipusė – kaip tikiuosi – simpatija, paremta ne duoklėmis, o mums visiems artimų meno ir gyvenimo vertybių panašiu suvokimu bei kitais nenusakomais dalykais, kurie žmones susieja. Šito nesugriaus nei gražios, nei negražios karalaitės. Pagaliau – man dėl jų širdis nesopa. Lukošius, nusivylęs mano talentu, pats susilipdė kažkokį režisūrinį variantą, o aš esu taip užkankinta, kad sutinku su visais jo kliedesiais, kad tik daugiau netupėtų man ant sprando kaip velnias ant akmens.

Jeigu Judviem karalaitės nepatiks (nenuostabu – juk negražios!), nieko man nerašykite, ir šiaip bus aišku – tada linkėsiu Jums geriausias sėkmės su Motiejuku, kuris yra nepakartojamo žavumo.

Jūsų A. Liobytė

¹ „Kupriukas muzikantas“ – Liobytės penkių veiksmy, septynių paveikslų pjesė-pasaka (1955).

² Balys Bratkauskas (1923–1983) nuo 1963 m. dirbo Lietuvos televizijos režisieriumi, pastatė filmų ir televizijos spektaklių.

Iš Koktebelio,
1965 09 17¹

Mūsų mieliausioji Teta Aldute,

septynis kartus apgailėstavom, kad Jūs ne su mumis. Maskvoje šiaip taip įsibrovėme į visus tris anglų spektaklius², matėm meksikiečių liaudies ansamblį, buvo paveikslų paroda ir dar daug įstabių reginių teatruose ir gatvėse.

Pradžia buvo sunki. Maskvoje atsidarė tarptautinė chemijos paroda ir viešbučius užgulė apie 40.000 užsieniečių. „Iš bėdos“ mums teko apsigyvendinti Mikojano jaunesniojo³ bute. Penki kambariukai kaip anam Leningrado viešbutyje. Geraširdis šeimininkas šiuo metu gyvena pas tėtusį. *Просторно – бля свободно бля... и ни копейки, ни рубля.* Taip ir pragyvenom šešetą parų.

Truputį stebėjomės, kodėl anglai atvežė tokias lėkštukas senienas: Šekspyro bendraamžio Kongrivo komediją „Meilė dėl meilės“ ir pjesę, ištrauktą iš užmaršties – „Pasirinkimas be pasirinkimo“. Tuo tarpu jų teatras yra pastatęs [neįskaitoma], Jonesko, Osborna ir kitų žinomų autorių kūrinius. Galbūt svečių repertuarą parinkome mes patys?

Dievaž, sunku atrasti ką nors aktualaus, šiuolaikiško, naujo, minėtuose anglų spektakliuose. Tiktai nežmoniškas meistriškumas! Nuostabios dekoracijos! Tai du muziejiniai šedevrai.

Užmiršti ir naivoki tų laikų konfliktai, spalvingi rūbai, mizanscenos romantiškų rūmų fone – gyvi to meto paveikslai, pašėlusiai panašūs į tuos, kuriuos matėm Ermitaže ir kitur.

Galbūt teatras norėjo parodyti, kaip jis moka skaityti skirtingų epochų skirtingą stilių.

„Pasirinkimas be pasirinkimo“ (o gal „Padėtis be išėjimo“?) jau šiek tiek primena Čechovo ir Gorkio pjeses. Dekoracijos pilkos, buitinės, beveik natūralistinės. Tačiau – be jokio snobizmo – vieną ir

¹ MLLM, vaikų literatūros skyrius, [K 38 877.

² Londono *National Theatre* gastrolės vyko Maskvos Tarybų rūmuose.

³ Sovietų politiko Anastaso Mikojano (1895–1978) vienas sūnų, su kuriuo Saja susipažino Nidoje. Pasak Sajos, jis buvo pažadėjęs lietuviams literatams užsakyti vietas Maskvoje viešbutyje, užmiršo ir tada pakvietė apsistoti jo bute.

kitą spektaklį žiūrėjome su didžiausiu malonumu. Nebūdami teatro kritikai, nemokėdami suvokti to žavesio priežasties, kartojome tik vieną: „Kaip vaidina, kaip vaidina žalčiai!“

Į „Otelą“ patekti buvo sunkiausia. Pjesė visiems žinoma, nereikia ausinių, visi veržiasi pamatyti Otelą – Olivje¹.

Po šito spektaklio mes daugiausia dūsavome, kad nebuvo Jūsų. Šitaip sukurto vaidmens aš dar nebuvau matęs. Prieš Olivje Otelą nublanksta visi iki šiol matyti vaidmenys. Ir Raskolnikovas–Hanuškievičius, ir Arturas Ui, ir italai – visi.

Olivje matėme komedijoj „Meilė dėl meilės“. Pasirodė labai jau nepanašus į Otelą. Lengvabūdis tenoras, dabita, plevėsa. Ir staiga žiūrimė – įlinguoja negras! Kažkaip ypatingai „negriškai“ maskatuojančios rankos, pražergtos kojos, „netašyta“ laikysena.

Kai kas, girdėjau, priekaištuoja, kad anglų „Otele“ per daug patologijos. Pavyzdžiui, vienu metu Otelą iš skausmo ištinka nuomario priepuolis. Jis krinta ant žemės ir guli konvulsyviai sulenktom rankom, suspaudęs kumščius, o Jago tarp dantų jam išspaudžia durklą, kad Otelas nenusikąstų liežuvio.

Bet visa tai daroma labai neperdedant, nedemonstruojant. Tai nepavadinsi vaidyba. Vaidyba tada, kai iš po liūto kailio kyšo avino ragai ir dar kai kas...

Daug reiktų rašyti ir apie Desdemoną, apie Jago, bet aiškiai matau, kad nesugebėsiu arba pritrūksiu rašalo, popieriaus. Bet greičiausiai – tikrai nesugebėsiu.

Ir va, Jūs galite įsivaizduoti, kaip mes jautėmės, nuėję į Stanislavskio vardo teatrą pasižiūrėti Zorino premjeros „Enciklopedistai“... Stanislavskio ten, žinoma, nė kvapo. Spektaklyje viskas tašyta. Nei pjūklo, nei obliaus režisierius čia nepanaudojo. Juokas – yha-ha, komedija lėkštoka arba teatro „sulėkštinta“. Svarstėm svarstėm, ar čia būt, ar čia išeit, bet, laimei, spektaklis per daug neužsitęsė.

Ir dar pamatėme Steinbeko pjesę „Mėnuo patekėjo“ Mažajame teatre. Vis dėlto Steinbekas... Pjesė apie okupuoto miesto marą. Veiksmas vyksta tarytum Danijoje, okupantai – tarytum vokiečiai, o mums vis Černovcai ir Černovcai...

¹ Laurence Olivier (1907–1989) – britų kino ir teatro aktorius, legendinis Hamleto ir Otelo vaidmenų atlikėjas.